

Odeljenje za politička pitanja, izveštavanje i komunikacije

ambasador Jan Bratu, šef Misije OEBS-a u Srbiji

Autorski tekst povodom *Svetskog dana slobode medija*

Svetski dan slobode medija: Niko ne treba da prođe nekažnjeno za ubistvo

Dvadeset devet godina od uspostavljanja Svetskog dana slobode medija, novinari/ke širom sveta nastavljaju da se suočavaju sa složenim pretnjama i izazovima u ostvarivanju svog osnovnog prava na slobodu izražavanja i na pružanje sveobuhvatnih, pravovremenih i istinitih informacija građanima, stavljajući interes javnosti iznad svih drugih interesa.

Prema Svetskom indeksu medijskih sloboda Reportera bez granica za 2022. godinu, od 180 država u svetu, samo osam – ili 4,4 procenata – može da se pohvali povoljnom situacijom u pogledu slobode medija i bezbednosti novinara. Ovaj zabrinjavajući podatak ukazuje na veoma teške uslove u kojima rade medijski profesionalci, koji značajno utiču na njihove živote i zdravlje, kao i na dobrobit njihovih porodica.

Opservatorija ubijenih novinara, za koju je zadužen UNESCO, registruje 87 ubistava medijskih radnika širom sveta u 2022. godini: jedno ubistvo svaka četiri dana. Ovo je zabrinjavajuće povećanje u poređenju sa 55 ubistava u 2021. godini – već uznemiravajući broj. Istovremeno, stopa nekažnjivosti za ubistva novinara ostaje šokantno visoka i iznosi 86 procenata nerešenih slučajeva, podsećajući nas koliko je novinarstvo opasna profesija i koliko je važno da se uvek zalažemo za pravdu i odgovornost za zločine nad novinarima.

Srbija nije izuzetak u ovom pogledu s obzirom na još uvek nerazjašnjena ubistva Slavka Ćuruvije, Milana Pantića i Daliborke Dade Vujasinović koja su se dogodila 1990-ih i početkom 2000-ih. OEBS pomno prati dešavanja u suđenju za ubistvo Slavka Ćuruvije 1999. godine pred Apelacionim sudom u Beogradu: Posle 24 godine i dva ponovljena suđenja, OEBS očekuje kredibilnu konačnu presudu zasnovanu na činjenicama i dokazima koji su izvedeni tokom ovog skoro deceniju dugog procesa. U slučajevima Pantić i Vujasinović optužnice nema ni na vidiku, a samim tim ni perspektive za odgovarajući sudski epilog. Porodice i dalje čekaju na zadovoljenje pravde. Međutm, kao

što pokazuje nedavni slučaj u Peruu za ubistvo novinara Huga Bustiosa pre 35 godina, nikada nije kasno da se isprave propusti iz prošlosti.

OEBS i njenih 57 država učesnica prepoznali su potrebu za hitnim, konkretnim i sveobuhvatnim odgovorima na napade na novinare u Odluci Ministarskog saveta o bezbednosti novinara iz decembra 2018. godine.

Države učesnice, uključujući Srbiju, obavezale su se da će „preduzeti delotvorne mere kako bi okončale nekažnjivost za zločine nad novinarima, pozivajući na odgovornost kao ključni element u sprečavanju budućih napada. Ovo podrazumeva da organi za sprovođenje zakona brzo, delotvorno i nepristrasno istraže akte nasilja i pretnje protiv novinara u cilju suočavanja odgovornih sa pravdom, i kako bi žrtvama obezbedile pristup odgovarajućim pravnim sredstvima.“ Ova revolucionarna odluka nastavlja da bude ideja vodilja u radu OEBS-a sa nacionalnim vlastima na stvaranju uslova za pluralističko medijsko okruženje bez zastrašivanja, napada i uznemiravanja pripadnika novinarske profesije.

Srbija je uspostavila primer dobre prakse saradnje različitih aktera sa ciljem unapređenja bezbednosti novinara u zemlji: Stalnu radnu grupu za bezbednost novinara (SRG) u kojoj OEBS direktno učestvuje od njenog osnivanja u januaru 2017. godine. U partnerstvu sa medijskom zajednicom, tužilaštvom i policijom, OEBS je sa SRG realizovao preko 30 aktivnosti i brojne projekte. Stalna radna grupa je uspostavila i takozvani „sistem kontakt tačaka“ – mehanizam koji novinarima omogućava jednostavnu proceduru za prijavu napada i pretnji nadležnim organima. Svako tužilaštvo i policijska stanica u zemlji imaju službenika/cu koji su 24-7 na raspolaganju ugroženim novinarima. Po dobijanju informacije o napadu na novinara, tužioci moraju odmah da pokrenu istragu. Misija OEBS-a je takođe organizovala obuke za više od 200 tužilaca, policajaca i novinara, izradila mnoge analize kako bi pomogla svojim partnerima da bolje razumeju bezbednosne rizike sa kojima se novinari suočavaju i podržala je pokretanje SOS telefona 24/7 koji novinarima pruža besplatnu pravnu pomoć.

U periodu od 2016. do 2022. godine, tužilaštvo je primilo 460 krivičnih prijava od kojih je u 267 odlučeno da postoje elementi izvršenja nekog od krivičnih dela. Od ovog broja, krivične sankcije izrečene su u 76 slučajeva, što znači da je skoro 30 procenata od izvršenih krivičnih dela protiv novinara okončano kažnjavanjem počilaca. Tužilaštvo je

registrovalo i smanjenje broja krivičnih prijava za napade na novinare sa 87 u 2021. na 81 u 2022. godini.

Prema bazi podataka Nezavisnog udruženja novinara (NUNS), broj napada smanjen je sa 151 u 2021. na 134 u 2022. godini, od kojih su većina pritisci i verbalne pretnje. NUNS je do sada u 2023. zabeležio 37 napada, od kojih 26 pritisaka. Fizički napadi i/ili napadi na imovinu novinara smanjeni su sa 24,34 procenata u 2020. (46 od ukupno 189 napada) na 9,07 procenata u 2022. (13 od 134 napada) i 8,1 procenata do danas u 2023. (tri od 13 napada).

Ilustrativni primeri su presuda za paljenje kuće Milana Jovanovića, osuđujuća presuda napadačima na Daška Milinovića (Novi Sad), ili nedavna kazna od godinu dana kućnog zatvora zbog pretnji Jeleni Obučini (Beograd). OEBS takođe pozdravlja osuđujuću presudu u slučaju OK Radija iz Vranja. Četiri meseca nakon incidenta, počinioci su osuđeni na zatvorsku kaznu u akciji koja predstavlja primer dobre saradnje državnih organa i medijske zajednice. Međutim, ostaje da se izvrši rešenje građevinske inspekcije o uklanjanju nelegalnog objekta koji i dalje blokira OK Radio.

Da li srpsko društvo treba da bude zadovoljno ovim dostignućima kada znamo da se napadi na novinare nastavljaju i da se novinari i dalje ne osećaju sigurno? U istraživanju Misije OEBS-a koje je objavljeno u aprilu 2023, 70 procenata ispitanika iz medijske zajednice izjavilo je da stalno oseća neku vrstu stresa ili pritiska, što dovodi do problema sa mentalnim zdravljem kod trećine ispitanika. Neki su povezani sa stresnim faktorima profesije, drugi sa osećanjem pritiska, zastrašivanja i napada, pri čemu novinari osećaju da im je lična bezbednost ugrožena.

Potrebno je da svaki slučaj narušavanja bezbednosti novinara bude jednako i efikasno tretiran pred zakonom. Trebalo bi da postoji budnost, saradnja, pravičnost i kolektivno delovanje, jer je obezbeđivanje slobode medija zajednička odgovornost svih relevantnih društvenih aktera.

Ova zajednička odgovornost je takođe predviđena Odlukom Ministarskog saveta OEBS-a iz 2018. godine, koja zapravo propisuje duplu odgovornost javnih zvaničnika, političkih lidera i/ili organa vlasti: da se uzdrže od zastrašivanja, ili pretnji – i da nedvosmisleno osude - nasilje nad novinarima, kako bi se smanjili rizici ili pretnje sa kojima se novinari

mogu suočiti i izbeglo podrivanje poverenja u kredibilitet novinara, kao i poštovanje značaja nezavisnog novinarstva.

Oni treba da daju primer kako se vodi javni dijalog u demokratskim društvima i kako izgleda odgovornost za javno izgovorenu reč. Dijalog ne znači dogovor. Dijalog je metod za rešavanje problema. To je takođe sredstvo za razvijanje poverenja među uključenim stranama.

Poverenje je ključni element za uspeh svake borbe za unapređenje slobode medija i bezbednosti novinara. Međutim, poverenje zahteva naporan rad i posvećenost svih strana. Samo kada postoji poverenje možemo zajedno da se nosimo sa izazovima koje donose različita mišljenja. Zbog toga OEBS podržava punu primenu Medijske strategije za period 2020-2025, kao ključnog dokumenta Vlade Srbije u ovoj oblasti, koji je izrađen u inkluzivnom i transparentnom procesu u koji su bili uključeni novinarska i medijska udruženja, organizacije civilnog društva i državne institucije. Poštovanje odredbi Medijske strategije, koje su zajednički dogovorene, ključno je za održavanje poverenja koje je neophodno za unapređenje slobode medija u Srbiji.

Sloboda medija i demokratija ne mogu postojati jedno bez drugog. Samo udruženim snagama i zajedničkim radom možemo stvoriti društvo u kojem novinari mogu, bez straha za svoju i bezbednost svojih porodica, na profesionalan, objektivan i etički način informisati građane o pitanjima od javnog značaja. Svima u ovom društvu treba da je stalo do toga, a OEBS će, kao partner od poverenja, pružiti podršku Srbiji da unapredi slobodu medija, medijsku reformu i bezbednost novinara. Prvi i najvažniji korak na tom putu, o čemu svedoči i suđenje u predmetu Slavko Ćuruvija koje je u toku, jeste da niko ne treba da prođe nekažnjen za ubistvo, a ponajmanje kada je u pitanju političko ubistvo novinara.